

Herkes için Onur, Adalet ve Özgürlük

KIBRIS'IN KUZEYİNDE İŞKENCE YASAĞI VE ALIKONMA KOŞULLARI İZLEME RAPORU

2022

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçerik tamamıyla İnsan Hakları Platformu sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

**İnsan
Hakları
Platformu**
Human Rights Platform

KIBRIS'IN KUZEYİNDE
İŞKENCE YASAĞI VE ALIKONMA KOŞULLARI
İZLEME RAPORU
Ocak - Aralık 2022

Hazırlayan
Aslı Murat

Katkıda Bulunanlar
Ali Dayıođlu Editör
Adem Arkadaş Uzman Görüşü

Yayınlayan
İnsan Hakları Platformu

Birinci Baskı
Eylül 2023, Lefkoşa

Tasarım
Cypdes Factory Advertising

📍 **Girne Caddesi 168, Lefkoşa**

✉ **insanhaklariplatformu@gmail.com**

🌐 **ihp.hrp** 📷 **ihp.hrp** 🐦 **ihp_hrp**

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçerik tamamıyla İnsan Hakları Platformu sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

**İnsan
Hakları
Platformu**
Human Rights Platform

İÇİNDEKİLER

Özet	5
Giriş	7
Metodoloji	7
Hukuki Çerçeve	8
İşkence ve Kötü Muamelenin Yasaklanması ve Suç Kapsamına Alınması	9
'Mevzuat'	
Uygulama	
Tutuklama ve Yargılama Süreçlerinde Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği ile Adil Yargılama	12
'Mevzuat'	
Uygulama	
İşkence ve Kötü Muameleyi Önlemek için Koruyucu Önlemler ve Alıkonma Mekânlarının Standartları	15
'Mevzuat'	
Uygulama	
Zarara Uğrayanların Tazmin Edilmesi	23
'Mevzuat'	
Uygulama	
Sonuç ve Öneriler	24

ÖZET

Bu rapor, işkence - kötü muamele yasağı ve alıkonma koşulları ile ilgili olarak 2022 yılında Kıbrıs'ın kuzeyinde gerçekleşen olaylar, uygulamada yaşanan hak ihlalleri ve yerel 'yasaların' uluslararası hukukla çelişen ve eksik bırakılan yönleri ile ilgilidir. İşkence ve kötü muamele yasağı, insanlık onurunu ve fiziksel bütünlüğünü korumayı hedefleyen ve mutlak olarak tesis edilmesi gereken kurallardan biridir. Tıpkı yaşam hakkında olduğu gibi, hiçbir istinası olmadan uygulanmalıdır.

Birleşmiş Milletler (BM) İşkenceye Karşı Sözleşme (İKS) de dâhil olmak üzere uluslararası hukuk, devletlere işkence ve kötü muamelenin önlenmesi için görevler yüklemektedir. Bunlar genel olarak; önleme, etkin soruşturma, yargılama - cezalandırma ve hak ihlaline uğrayanların tazmin edilmesi şeklinde dört ana gruba ayrılabilir. Tabii ki hepsi de birbiri ile ilişki içindedir. Gereken yargılamalar yapılır ve cezasızlık oluşmazsa, ortaya çıkan zararlar da adil bir şekilde tazmin edilirse işkence ve kötü muamelenin daha etkili bir şekilde önlenmesi mümkün olabilecektir.¹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatları da söz konusu yasağa yönelik devletlere üç adet sorumluluk yüklemektedir: Negatif sorumluluk, pozitif sorumluluk ve etkin soruşturma yapma. Buna göre devletler, işkence ve kötü muamele yapmamalı, yapılmasını önlemeli, gerçekleşmesi halinde etkin şekilde soruşturma ve yargılama süreçlerini tamamlamalı ve zarar görenlerin tazmin edilmesini sağlamalıdır.

İşkence ve kötü muamele yasağı, Kıbrıs'ın kuzeyinde tek taraflı onay 'yasaları' ile 'mevzuata' dâhil edilen uluslararası sözleşmeler dışında, yerel 'ceza yasasında' özel bir suç olarak düzenlenmemiştir. Ayrıca mevcut siyasi yapının varlığı, karakol ve cezaevi gibi alıkonma mekânlarının uluslararası denetim mekanizmaları aracılığıyla bağımsız bir şekilde izlenebilmesini engellemektedir. Raporun hazırlık sürecinde, alıkonma mekânlarının ziyaret edilmesine ilişkin izleme göstergeleri belirlenmiş olmasına rağmen, sadece yeni cezaevinin belli bölümlerine giriş izni verilmiş, karakollar, eski cezaevi ve Yıldız Yurdu'na² yönelik idarecilerden olumlu yanıt alınamamıştır. 'Yasalardaki' eksiklikler de yerel bağımsız izleme ve raporlamaya fırsat vermemektedir.

Yeni cezaevi eskisine nazaran bina kapasitesi olarak daha iyi durumdadır. Ama hâlihazırda erkek koşullarında 10 kişilik odalarda 14 kişi barınmaktadır. Kadınların kaldığı bölümde, ortak alanlara ek olarak, her kişi için ayrı bir yatak odası mevcuttur. Erkekler ranza sistemi üzerinden oluşturulan koşullardan kalmaktadırlar. Hiçbir alıkonma merkezi, cezaevi ve karakollarda cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine duyarlı bir sınıflandırma yoktur. Havalandırma ise, daha kalabalık olan erkek koşullarında, sayıca az olan kadınlarınkine nazaran çok daha küçüktür. Günde üç öğün ücretsiz yemek verilmektedir ama diğer özel ihtiyaçları karşılamak ve telefon hakkını kullanmak için paraya ihtiyaç duyulmaktadır. Ailesine erişimi olmayan yabancıların, cezaevindeki hesaplarına yatırım yapmaları mümkün değildir. O durumda da koşu arkadaşlarının maddi yardımına muhtaç kalmaktadırlar. İngilizce bilmeyen yabancılar için tercüman eksikliği bazı tutuklu ve mahkûmların hem gardiyanlarla hem de diğer mahkûm ve tutuklularla iletişim kurmasını engellemektedir. Keza fiziksel engeli olan kişilere uygun odalar dizayn edilmiştir. Lakin diğer engeller göz ardı edilmiştir. Mesela işitme - konuşma engelli bir mahkûm, el yordamı ile iletişim kurabilmekte, ciddi sorunlar yaşamaktadır.

¹ Kerem Altıparmak ve Hülya Üçpınar, İşkenceyi Önlemede Ortak Akıl, Seçmeli Protokol ve Türkiye'de Ziyaret Pratiklerinin Değerlendirilmesi, Ankara, Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları, 2008, s. 4.

² Aralarında çocuklar olan sığınmacı ve mülteciler ile başka bir suçtan mahkûm olup cezası biten ve sınır dışı edilmeyi bekleyen kişilerin alıkonulduğu yurt.

Karakollar fazla sayıda insanın küçük hücrelerde tutulduğu, yemek olarak günde iki veya üç kere sadece sandviç verildiği, yatak ve temiz battaniyenin olmadığı, gün ışığından yoksun mekânlardır. Adli yardımın, soruşturma aşamasından itibaren sağlanmaması ve çoğu zaman ücretli avukatla bile tutukluluğun hemen ardından değil günler sonra görüşülmesi söz konusudur. Her olayda bu gecikme yaşanmasa da, tutukluların karakollarda günün her saatinde avukatı ile görüşmesi ve mahkûm edilip cezaevine gönderilen bir kişinin artık açıkta davası kalmadığı için avukatı ile temas kurabilmesi engellenmektedir. Cezaevinde her gün psikolog olduğu söylene de, tutuklu ve mahkûmların rehabilite edilmesine için yeterli değildir. Meslek edindirme kursları ve spor alanları yeni cezaevinde henüz faaliyete geçirilmemiştir.

Kişi özgürlüğü ve güvenliği alanında yaşanan en temel sorunlardan biri de özellikle insan kaçakçılığı suçu davalarında, aynı mesele temelinde düzensiz şekilde Kıbrıs'ın kuzeyine giriş yapmaktan yargılanıp mahkûmiyeti sona eren kişilerin, kendilerini Kıbrıs'ın kuzeyine getirdiği iddia edilen kişilerin yargılandığı davalarda savcılık lehine tanıklık yapabilmesi için keyfi şekilde alıkonmaya devam ettirilmeleridir.

Yürütülen izleme süreci neticesinde, işkence ve kötü muamele yasağı ve alıkonma koşulları alanlarında yaşanan hak ihlallerinin önlenmesi için ortaya çıkan öneriler şu şekilde özetlenebilir:

- İşkence ve kötü muamele fiilinin suç kapsamına alınması,
- Karakol ve alıkonulma mekânı olarak kullanılan tüm yerlerin insani koşullara uygun şekilde tadil edilmesi,
- Gözaltında tutulan kişilerin gıda ve hijyen gibi en temel ihtiyaçlarının ücretsiz karşılanması,
- Soruşturma aşamasından itibaren adli yardımın sağlanması,
- İfade alınırken avukat bulunma zorunluluğunun getirilmesi ve sivil toplum örgütlerinin de dahil edildikleri bağımsız bir izleme ve denetleme komitesinin yasal dayanağa kavuşturulması.

GİRİŞ

İşkence ve kötü muamele, soykırım ile birlikte insanlığa karşı suçlar arasında kabul edilmektedir. Her ne koşulda olursa olsun, savaş halinde bile uygulanması mutlak olarak yasaklanmıştır. Tüm insanlığın onuruna ve kişiliğine yönelen en ağır saldırılardan biridir.

Norm devletinden güvenlik devletine doğru kayan iktidar yapılarında, özellikle ‘güvenliği’ gerekçe göstererek işkencenin ve kötü muamelenin meşrulaştırılabildiği gözlemlenebilir. Bu durum mevcut ayrımcılık ile de birleşince, Kıbrıs’ın kuzeyinde yaşayan yabancı işçi- öğrenci, sığınmacı – mülteciler, göçmenler, muhalifler, kadınlar, lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks ve artılar (LGBT+lar) , etnik, dinsel veya dilsel azınlıklar ve genel manada yargılanan veya mahkûm edilenler gibi grupların maruz kaldıkları hak ihlalleri sis perdesi arkasına saklanır.

Keza toplum içerisinde de suç işlediği iddiası ile gözaltına alınan, tutuklanan veya yargılanıp mahkûm olan bireylerin, temel insan haklarının yok sayılabileceği her türlü muameleyi hak ettiğine yönelik yaygın bir algı vardır. Bu hem işkence ve kötü muamele yasağına aykırılık teşkil eden hem de ceza hukukunun en temel ilkelerinden olan masumiyet karinesini hiçe sayan bir yaklaşımdır. Bir kimsenin yargılama sonucunda mahkûm olması ve cezaevine gönderilmesi, kendisine yönelik insan hakkı ihlaline neden olacak her türlü davranışı meşrulaştırmaz.

İşkence ve kötü muamele, devlet yetkisini elinde bulunduran ve kötüye kullanan bireylerin hak ihlali yaratan fiilleri yanında, gözaltına alınan, tutuklanan veya mahkûm edilen kişilerin alıkonma mekânlarının koşulları bakımından da söz konusu olabilir. Bu sebeple devletin sorumluluğu ayrıca, karakol ve cezaevleri gibi kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları yerlerin denetlenmesini de içermektedir. Tabii ki bunun bağımsız ve özerk yapılar aracılığıyla gerçekleştirilmesi ile hakiki bir neticeye varılabilir.

METODOLOJİ

Konuyla ilgili uygulamaları ve hak ihlallerini raporlandırabilmek için, 2022 yılını kapsayan izleme süreci boyunca, bakanlıklar, savcılık, cezaevi ve polis müdürlüklerine verilen bilgi edinme dilekçelerinin neticeleri değerlendirilmiştir. Yerel makamlardan talep edilen bilgilerin çoğuna erişebilmek mümkün olmamıştır. Bu makamların verdikleri yanıtların çoğunun da eksik olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu durumda somut veriler; İnsan Hakları Platformu (İHP) hukukçularından, avukatlardan ve gözaltına alınan kişilerle yapılan mülakatlardan edinilmiştir. Buna ek olarak konuya ilişkin basına yansıyan haberler de izleme sürecinde katkı sağlamıştır.

İşkence ve kötü muamele yasağı, uluslararası hukuk mekanizmaları tarafından cezaevleri, karakollar, akıl hastaneleri, yaşlı ve çocuk bakım evleri gibi pek çok alıkonma mekânı üzerinden değerlendirilir. Bu rapor çerçevesinde, sadece karakol, cezaevleri ve Yıldız Yurdu’ndaki alıkonma standartları ve uygulamalarına odaklanılacaktır.

Bu raporun hukuki bölümleriyle ilgili olarak Kıbrıs’ın kuzeyindeki yerel ‘mevzuat’, onay ‘yasaları’ ile iç hukuka tek taraflı olarak dâhil edilen sözleşmeler ve uluslararası standartları belirleyen belgeler kullanılmıştır. Yasal durum tespiti yanında söz konusu ‘mevzuatın’ nasıl uygulandığı da incelenmiştir. Rapor için araştırma yapılırken çoğunlukla birincil kaynaklara bakılmış ve bu kaynaklar üzerinden yazarın kendi tecrübeleri ile yorum yapılmıştır.

HUKUKİ ÇERÇEVE

İşkence ve kötü muamele yasağı ve alıkonma koşulları ile doğrudan ilgili olup iç hukukun parçası sayılan uluslararası sözleşmeler ve bunların iç hukuka aktarıldıkları tarihler aşağıdaki gibidir.

- ‘Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ (1962)
 - ‘BM Cenevre Sözleşmesi’ (1954)
 - ‘BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ (1996)
 - ‘BM Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi’ (2004)
 - ‘BM Her Çeşit İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme’ (2004)
 - ‘BM İşkence ve Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Davranış veya Cezalandırmalara Karşı Sözleşme’ (2004)
 - ‘BM Engelli Kişilerin Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme’ (2010)
- 1985’te yürürlüğe giren ‘Anayasa’nın 90.(5) maddesine göre:

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar yasa hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi olarak görev yapan Yüksek Mahkeme’ye başvurulamaz”. Anayasa Mahkemesi söz konusu maddeyi 2006 yılında Ulusal Birlik Partisi (UBP) ile Kıbrıs’ın kuzeyindeki Meclis arasındaki davada Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) iç hukukun parçası olduğu teyit etmiştir.”³

‘Anayasa’nın ilgili maddesi ve yukarıda alıntı yapılan Yüksek Mahkeme kararına rağmen, yerel otoritelerin sözleşmelerce düzenlenen kuralları uygulamadıkları gözlemlenmektedir. Mahkemelerde yürütülen davalarda avukatlar tarafından atıf yapılan sözleşme maddeleri veya AİHM kararları dikkate alınmakla birlikte, özellikle işkencenin suç kapsamına alınması, kötü muamelenin önlenmesi, alıkonma mekânlarındaki standartların belirlenmesi ve bağımsız soruşturma ve denetimlerin yapılmasına yönelik imkânların önü açılmamaktadır.

Sözleşmeler dışında yerel yasalar olarak ‘Fasıl 154 Ceza Yasası’, ‘Fasıl 155 Ceza Usul Yasası’, ‘Fasıl 148 Haksız Fiiller Yasası’, ‘Fasıl 286 Cezaevi Disiplin Yasası’, ‘Fasıl 157 Çocuk Suçlular Yasası’, ‘Fasıl 105 Yabancılar ve Muhaceret Yasası’, ‘51/1984 sayılı Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası’ ve ‘Cezaevleri Tüzüğü’ incelenmiştir.

Yerel ‘mevzuata’ dâhil edilmiş olan sözleşmeler yanında gene yorumlar ve uygulamaya yönelik geliştirilen mahkeme kararları, protokol ve kılavuzlar da değerlendirme yapılırken dikkate alınmıştır. Mesela İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB), Sığınmacıların Gözaltına Alınmasına ve Gözaltı Alternatiflerine İlişkin Geçerli Kriterler ve Standartlar Hakkında Kılavuz İlkeler, Mahpuslara Yönelik Muameleye İlişkin BM Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları), Hapis Dışı Tedbirlere İlişkin BM Minimum Standart Kuralları (Tokyo Kuralları), BM Hukuk Dışı ve Yargısız İnfazların Önlenmesine ve Soruşturulmasına İlişkin El Kılavuzu (Minnesota Protokolü), İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu (İstanbul Protokolü), AİHM kararları ve Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi kararları gibi düzenlemeler de izleme sürecinde takip edilmiştir.

³ Ulusal Birlik Partisi ile Kıbrıs’ın kuzeyindeki “Meclis” [2006], “Anayasa Mahkemesi”, Davası no: 3/2006, Karar tarihi: 21.06.2006.

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELENİN YASAKLANMASI VE SUÇ KAPSAMINA ALINMASI

‘MEVZUAT’

İHEB’in 5. maddesine göre “hiç kimse işkence ve ya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleye veya cezaya tabi kılınmaz”. Özellikle II. Dünya Savaşı süresince yaşanan insanlık dışı ve ciddi hak ihlallerini barındıran deneyim sonucunda, işkence ve kötü muamele yasağı mutlak bir hak olarak tanınmıştır. AIHS’nin 3. maddesine göre: “Hiç kimse, işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya tabi tutulamaz”. Bahsi geçen sözleşmede işkencenin unsurlarına ve niteliğine ilişkin herhangi bir ayrıntı verilmemiştir. Maddenin lafzından da anlaşılacağı üzere bu hak, hiçbir sınırlamaya tabi olmayan, mutlak haklar arasında yer almaktadır. Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin (MSHUS) 7. maddesi ise şu şekildedir: “Hiç kimse işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya küçük düşürücü muamele ya da cezalandırmaya maruz bırakılamaz. Özellikle kimse kendi özgür rızası olmadan, tıbbi ve bilimsel deneylere tabi tutulamaz.”

İşkence ve ayrımcılık birbiri ile sıkı sıkıya bağlı iki kavramdır.⁴ Çoğu zaman ötekileştirilen ve toplum içerisindeki kırılgan gruplara yönelik olarak kolaylıkla gerçekleşmesinin bir nedeni de budur. İşkenceye maruz kalan bir kişinin, insanlık ile olan tüm bağı koparılır ve bir nevi işkenceci ve maruz kalan arasındaki insani ilişki sona erer. Sergilenen ayrımcılık aracılığıyla insan bir “nesne” olarak görülür. İşkenceye Karşı Komite bu temelden hareketle şu tespiti yapmıştır: “Ayrımcılığın herhangi bir biçimi hoşgörüsüzlüğü ve ayrımcı muameleye tabi tutulan öteki gruba yapılan işkencenin daha kolay kabul edilmesine ortam yaratır ve herkesin kanun önüne eşit olmasının gerçekleştirilmesine engel olur.”⁵

BM İşkenceye Karşı Sözleşme (İKS)nin 1. maddesinde Sözleşme’nin amaçlarına göre kabul edilen işkence kavramı tanımlanmıştır.⁶ İKS’nin 3. maddesinde yer alan “geri göndermeme” prensibinin ihlali de işkence ve kötü muamele yasağına aykırı bir adım olarak düzenlenmiştir.

İşkence ve kötü muamele yasağı, özellikle sığınmacı ve mülteciler söz konusu olduğunda, ciddiyetle irdelenmesi gereken bir konudur. Tabii ki böyle bir durumda ilgili kişinin, geri gönderilmesi halinde işkence ve kötü muameleye uğrayabileceğine dair yetkilileri ikna etmesi gerekir. Kırılgan gruplar arasında sayılan sığınmacı ve mülteciler, hukuki mücadele verebilme bakımından da zorluklar yaşayabilirler. Bu sebeple ispat yükü bakımından şu saptamalar yapılmaktadır; bir kişinin sınır dışı edilip başka bir yere gönderilmesi halinde işkenceye maruz kalacağını işaret eden “güçlü delillerin” varlığı ve bahsi geçen bu riskin dışarıdan yapılacak bir çevre araştırmasıyla “öngörülebilir, gerçek ve olası” olması.⁷

4 İşkenceyle Mücadele Eylem Kılavuzu, Uluslararası Af Örgütü Yayınları, 2013, s. 15.

5 A.g.e., s.15.

6 “İşkence” terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetim herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırıp veren bir fiil anlamına gelir.

7 Mehmet Semih Gemalmaz, “Açıklamalı, İçtihatlı, Karşılaştırmalı Ulusalüstü İnsan Hakları Usul Hukuku Mevzuatı” - 31 No’lu Genel Yorum Komite’nin 29.03.2004 tarihli 2187. toplantısında kabul edilmiştir. I. Kitap, Legal Yayıncılık, 2006, s. 286. CAT/C/719/D028/1995 EA v İsviçre (1997), CAT/C/30/D/197/2002 para 7.7 U.S. v Finlandiya.

İKS'nin mutlak düzenlemelerinden biri de 4. madde aracılığıyla taraf devletlere yönelik yaptığı çağrıdır: "Her Taraf Devlet, tüm işkence eylemlerinin kendi ceza kanununa göre suç olmasını sağlayacaktır. Aynı şekilde, işkence yapmaya teşebbüs ve işkenceye iştirak veya suç ortaklığı yapan şahsın fiili suç sayılacaktır."

Uluslararası sözleşmelerin dışında Kıbrıs'ın kuzeyindeki 'Anayasa'nın "kişi dokunulmazlığı" başlıklı 14. maddesiyle de işkence yasaklanmıştır.

"(1)Herkes, barış, güven ve huzur içinde yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. (2)Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz. (3)Kimse, insanlık onuruyla bağdaşmayan bir cezaya çarptırılmaz veya muameleye bağlı tutulamaz. (4)Kişinin şeref ve haysiyeti dokunulmazdır. Herkes buna saygı göstermek ve korumakla yükümlüdür."

Diğer taraftan, yoğunlaşan işkence ve kötü muamele iddiaları ardından 2011 yılında Meclis'te kurulan Özel Komite'nin sonuç raporunda da soruna değinilmiştir. Komite, sistematik ve organize olmamakla beraber, Polis Örgütüne bağlı karakollarda işkencenin var olduğuna yönelik emarelerin varlığına vurgu yapmış, işkencenin önlenmesi için yasal düzenlemenin bir an önce yapılması gerektiğini belirtmiştir. Buna ek olarak Komite, Kıbrıs'ın kuzeyinde acilen adli tıp kurumunun oluşturulması gerektiğini, bu kurumun olmaması sebebiyle ilgili makamların somut bilgilere ulaşamayacağını, doktorların bağımsız şekilde rapor yazmasına imkân tanınmayacağını ortaya koymuştu.⁸ Ama Aralık 2022 itibarıyla işkence suç kapsamına alınmamış, adli tıp kurumu kurulmamıştır. Sadece 1 tane adli tıp uzmanı vardır.

UYGULAMA

'Fasıl 154 Ceza Yasası'nda, işkence suç olarak düzenlenmemiştir. Bugüne kadar işkence ve kötü muamele diye tanımlanabilecek fiillere dair ortaya atılan iddialara⁹ yönelik başlatılan soruşturmalar, farklı suç maddeleri üzerinden yürütülmüş hatta zaman zaman polis mensupları darp gibi fiillerden cezalandırılmışlardır.¹⁰ 2022 yılı içerisinde konuyla ilgili kayıt altına alınan olay ve gelişmeler şu şekildedir:

26 Ağustos 2022 tarihinde 'Belediyeler Yasası' reformunu protesto etmek amacıyla Meclis binası önünde gerçekleşen eylem yapılan müdahalede, polisin bir eylemcinin boğazını sıkarak görüntüsü basına yansımış olmasına rağmen, 28 Ağustos'ta aynı eylemci polisi darp edip görevini yapmasını engellediği gerekçesiyle mahkemeye çıkarılıp tutuksuz yargılanmak üzere teminata bağlanmıştır.¹¹

8 "Polis Örgütü Karakollarında Tutuklulara İşkence Yapılıp Yapılmadığı Hakkında Meclis Araştırma Komitesinin Konu Hakkındaki Raporu", 23'üncü Birleşim, 26 Aralık 2011. <http://cm.gov.nc.tr/Tutanaklar>, erişim tarihi 24.02.2023.

9 "Polis Yine Şiddet Olayıyla Gündemde", <https://www.yeniduzen.com/polis-yine-siddet-olayiyula-gundemde-117441h.htm>, erişim tarihi, 28.02.2023.

10 "Ercan'da yolcuya şiddet uygulayan polis, 50 gün hapis cezasına çarptırıldı" https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n373701-ercanda-yolcuya-siddet-uygulayan-polis-50-gun-hapis-cezasina-çarptirildi, erişim tarihi, 12.02.2023

11 "Polis, müvekkilimin boğazını sıkıp, darp etti" <https://www.yeniduzen.com/polis-muvekkilimin-bogazini-sikip-darp-etti-155907h.htm>, "Eylem sırasında, Polisi darp etti!" <https://www.gundemki-bris.com/eylem-sirasinda-polisi-darp-etti> "Polis şiddeti: Belediye emekçisinin boğazına sarıldılar" <https://gazeddakibris.com/polis-siddeti-belediye-emekcisinin-bogazina-sarildilar/>, erişim tarihi, 13.02.2023.

Karakolların koşulları cezaevine nazaran çok daha kötüdür. Girne adli şube karakolundaki bir örnekte, kendisi de 13 gün boyunca karakol hücrelerinde tutuklu bulunan bir tanığın anlattıkları, işkence ve kötü muamele için raporlanması gereken önemli bir veridir. Kundaklama suçu ile gözaltına alınan yabancı bir zanlı, covid 19 olduğu için diğerlerinde ayrı tutulmuştur. Polisler İngilizce bilmediği için kendisi ile konuşulmamış, herhangi bir tercüman desteği de verilmemiştir. Diğer zanlılar polis ile anlaşmasına yardımcı olmuşlardır. Bir gün tuvalete girdiğinde bilinmeyen bir nedenle çıplak soyunup tuvalet içindeyken dışkısını tüm vücuduna sürdükten sonra temizlenmesine izin verilmemiş, kelepçeli ve çıplak halde yemek vermeme cezası eşliğinde hücreye koyulmuştur.¹²

2013 yılında öğrenci olarak Kıbrıs'ın kuzeyine gelen Yemen uyruklu A., 2016 yılında okulu bırakmış, 'yasal' ikamet izni olmadığı için 2022'de tutuklanıp 13 gün boyunca Mağusa'daki adli şube polis karakolunda tutulmuştur. O da polislerin ihtiyaçlarını dinlemediklerini, sürekli olarak sınır dışı edileceğini, bu nedenle çok da ümitlenmemesi gerektiğini kendisine söyleyip psikolojik anlamda şiddete maruz bırakıldığını aktarmıştır.¹³

Karakollarda veya cezaevinde alıkonan kişilerin acil servislerdeki muayeneleri sürecinde tutulan raporlara yönelik Sağlık Bakanlığı'na 04.01.2023 tarihinde sunulan bilgi edinme dilekçesine 'yasal' süre içinde ve sonrasında herhangi bir cevap verilmemiştir. Bahsi geçen dilekçe içinde tutuklu ve mahkûmların hastaneye getiriliş gerekçelerinin dışında bu kişilerin – sayılarına, darp raporu almak isteyenlerin var olup olmadıklarına ve tutuklu ve mahkûmların muayenelerinin İstanbul Protokolü'ne uygun olarak yapılıp yapılmadığına yönelik sorular da cevapsız bırakılmıştır.

Ayrıca tutuklu ve mahkûmlara yönelik polis ve gardiyanlar tarafından gerçekleşen darp fiilleri sebebiyle yürütülen davaların var olup olmadığı, açılan dava varsa geri çekilip çekilmediği gibi sorulara ilişkin olarak Hukuk Dairesi – Başsavcılık makamına 04.01.2023 tarihinde sunulan bilgi edinme dilekçesi de 'yasal' süresi içerisinde ve sonrasında yanıtlanmamıştır.

21/10/2022 tarihli Avrupa gazetesinin gündeme taşıdığı bir habere göre, cezaevindeki bir koğuştaki gardiyanlar tarafından çıplak arama yapılmış fakat herhangi bir suç deliline ulaşılamamıştır.¹⁴

Sığınmacı ve mültecilerin sınır dışı edilmeleri, diğer bir ifade ile geri gönderilmeleri AİHM içtihatlarında işkence yasağı ihlali olarak değerlendirilmektedir. Sınır dışı edilenlerle ilgili olarak 'Bilgi Edinme Yasası' çerçevesinde Polis Genel Müdürlüğü'ne 28.11.2022 tarihinde başvuru yapılmıştır. Başvuru üzerine Müdürlük tarafından yalnızca 01.01.2022 -01.11.2022 tarihleri arasındaki "inad yolcu"¹⁵ istatistiği ile Kasım 2022'ye kadar olan ihraç istatistiği bilgileri verilmiştir. Kıbrıs'ın kuzeyine gelişlerde vize alma zorunda oluklarından dolayı Suriye uyruklu kişileri vizeleri olmadığı için "inad yolcu" diye tanımlanıp sınırdan içeriye alınmamışlardır. Bu sayılar aylara göre şöyledir: Ocak 7, Şubat 5, Mart 15, Nisan 5, Mayıs 4, Haziran 6, Temmuz 15, Ağustos 6, Eylül 16, Ekim 20 ve Kasım 0. İhraç edilen kişilerin sayısı ise şöyledir: Ocak 56, Şubat 76, Mart 64, Nisan 66, Mayıs 39, Haziran 122, Temmuz 33, Ağustos 159, Eylül 37, Ekim 47 ve Kasım 103. Böylece, 2022 yılının 11 ayında toplam 802 Suriyeli sınır dışı edilmiştir. Geri göndermeme prensibinin ihlal edildiği, diğer bir ifade ile işkence yasağı ile de çelişen bu uygulamalarda, hiçbir risk araştırması yapılmadan kişiler eğer Türkiye Cumhuriyeti (TC) vizeleri varsa TC'ye, yoksa önce TC'ye, ardından da Suriye'ye ihraç edilmektedirler.¹⁶

¹² Zanlı S. ile 22.02.2023 tarihinde yapılan mülakat.

¹³ Yemenli mülteci A. ile 18.08.2022 tarihinde yapılan mülakat.

¹⁴ "Merkezi Cezaevi'nde çıplak arama", Avrupa gazetesi, 21.10.2022, kapak.

¹⁵ Bir ülkenin ilgili otoriteleri tarafından o ülkeye girmesi kabul edilmeyen yolcular için kullanılır.

¹⁶ Avukat Zeliş Sarı ile 07.03.2023 tarihinde yapılan mülakat.

TUTUKLAMA VE YARGILAMA SÜREÇLERİNDE KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜ VE GÜVENLİĞİ İLE ADİL YARGILAMA

‘MEVZUAT’

Uluslararası standartlar tutukluluğun istisna olması gerektiğini vurgularken, devletler çoğu zaman kamuoyunda suça karşı olan tepkiler karşısında tutukluluk ve hapsedme yetkisini kullanmaktadırlar. Hatta henüz yargılama sürecinde diğer tedbirler kullanılabilecekken, teminat maksatlı gerçekleşen tutukluluk otomatik olarak uygulanmaktadır.¹⁷

Gözaltına alınan bir kişi, toplum ile bağlantısı koparıldığı için, devlet yetkililerinin ellerindeki gücü suiistimal etmeleri neticesinde şiddet ve yasa dışı davranışlarla karşı karşıya kalabilirler. Bu sebeple pek çok uluslararası hukuk metni ve sözleşmesinde konuyla ilgili güvenceler belirlenmiştir. İşkencenin Önlenmesi Avrupa Komitesi (CPT) raporlarına göre etkin şikâyet ve denetim prosedürlerinin varlığı, cezaevlerinde işkence ve kötü muameleye karşı etkin önlem alınmasını sağlamaktadır. Tutuklu ve mahkûmların cezaevi içinde veya dışında, ilgili makamla gizli görüşme de dahil olmak üzere başvurabilecekleri şikâyet kanalları olmalıdır.¹⁸ AİHS md. 5, MSHUS md. 9 ve EHİS md. 14 özgürlük ve güvenlik hakkını düzenlerken, MSHUS md. 10 sanık haklarıyla ilgili düzenlemeler getirmektedir. AİHS md 6 ise Adil yargılanma hakkı ise masumiyet karinesine vurgu yaptıktan sonra belli başlı hakların sağlanmasının önemini vurgulamaktadır.

‘Anayasa’nın “16. md Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği”, “17. md de Hak Arama Özgürlüğü ve Yasal Yargı Yolu” konusunda düzenlemeler getirmektedir. Bu maddeler içerik olarak AİHS’nin özgürlük ve güvenlik ile adil yargılanma hakları konusunda AİHS’in getirdiği düzenlemelerle paralellik göstermektedir.

‘Yasalar’ açısından değerlendirme yapıldığında en büyük sıkıntılardan biri ücretsiz avukat desteği yani adli yardıma ilişkin boşluklarda yaşanmaktadır. ‘Fasıl 155 Ceza Usul Yasası’nın “Mahkemenin Avukat Ataması” yan başlıklı “4. Maddesinde” mahkemenin takdirine göre, meselenin ciddiyeti ve ağırlığı oranında, gerekli ise avukat atanabilmektedir. Hâlbuki gerek uluslararası metinlerde gerekse “anayasada” korunan hakkın karşılığı bu değildir. Mevcut düzenleme eksiktir. Adli yardım avukat desteğine ek olarak; yasal bilgi ve tavsiye verilmesi, yerel – bölgesel ve uluslararası mahkemelerde hukuki temsil sağlanması, hukuk eğitimi verilmesi, yasa taslağı hazırlanması ve savunuculuk gibi hizmetleri de içermelidir. Maruz kalınan işkence, kötü muamele veya şiddet ardından ihtiyaç duyulan bir diğer hususun güvenlik olduğu açıktır. Bu konudaki BM Deklarasyonu, “hayatta kalanların” misilleme ve sindirme de dâhil olmak üzere daha fazla suç teşkil eden eylemlerden korunmaları gerektiğini açıkça belirtir. Eğer bu güvence kendilerine sağlanmazsa bu tip fiilleri şikâyet konusu bile yapmayabilirler. Destek ve yardım mekanizmalarının içinde sadece hukuki bilgilendirme yoktur. Birleşmiş Milletler Suç ve Gücün Kötüye Kullanılması Mağdurları İçin Temel Adalet İlkeleri Bildirgesi (1985)’ne göre, gerekli maddi, tıbbi, psikolojik ve sosyal yardımı da sağlanması gerekir.

¹⁷ İşkenceyle Mücadele Eylem Kılavuzu, Uluslararası Af Örgütü Yayınları,2013, s. 126.

¹⁸ CPT 2. Genel Yorum (CPT – Inf 92/3).

Polis nezaretinde olan kişilerin avukata erişiminde gecikmeyi önleyebilmek için meslek örgütleri ile anlaşma sonucu önceden hazırlanmış listelerde avukat seçilebilen sistemler kurulup olası gecikmeler önlenmelidir. Avukatla temasa geçme ve avukat tarafından ziyaret edilme hakkının (her iki durumda da yapılan görüşmelerin gizliliğini temin eden şartlar altında) yanı sıra, söz konusu kişinin sorgulama sırasında avukatın da bulunmasını isteme hakkını da içermelidir.

Bu hizmetin soruşturma aşamasından itibaren verilmesi ve hiçbir makamın takdirine bağlı kılınmaması gerekir. Göz önünde tutulabilecek tek husus, kişinin avukat desteği alabilmek için yeterli maddi imkânının olup olmadığıdır. Zaten adli yardımın varlık nedeni de, toplum içinde dezavantajlı durumda olan kırılgan grupların adalete etkin bir şekilde erişimini kolaylaştırmaktır.

UYGULAMA

Adli yardımın soruşturma aşamasından itibaren sağlanmaması ve avukat eşliğinde ifade alınma zorunluluğunun olmaması işkence ve kötü muamele ihtimallerine zemin yaratırken, adil yargılama hakkını da ihlal etmektedir. Örneğin S. takriben Nisan 2022’de tutuklandığından üç gün sonra avukatı ile görüşebildiğini söylemiştir. İlk günden ise ifadesi alınmıştır.¹⁹

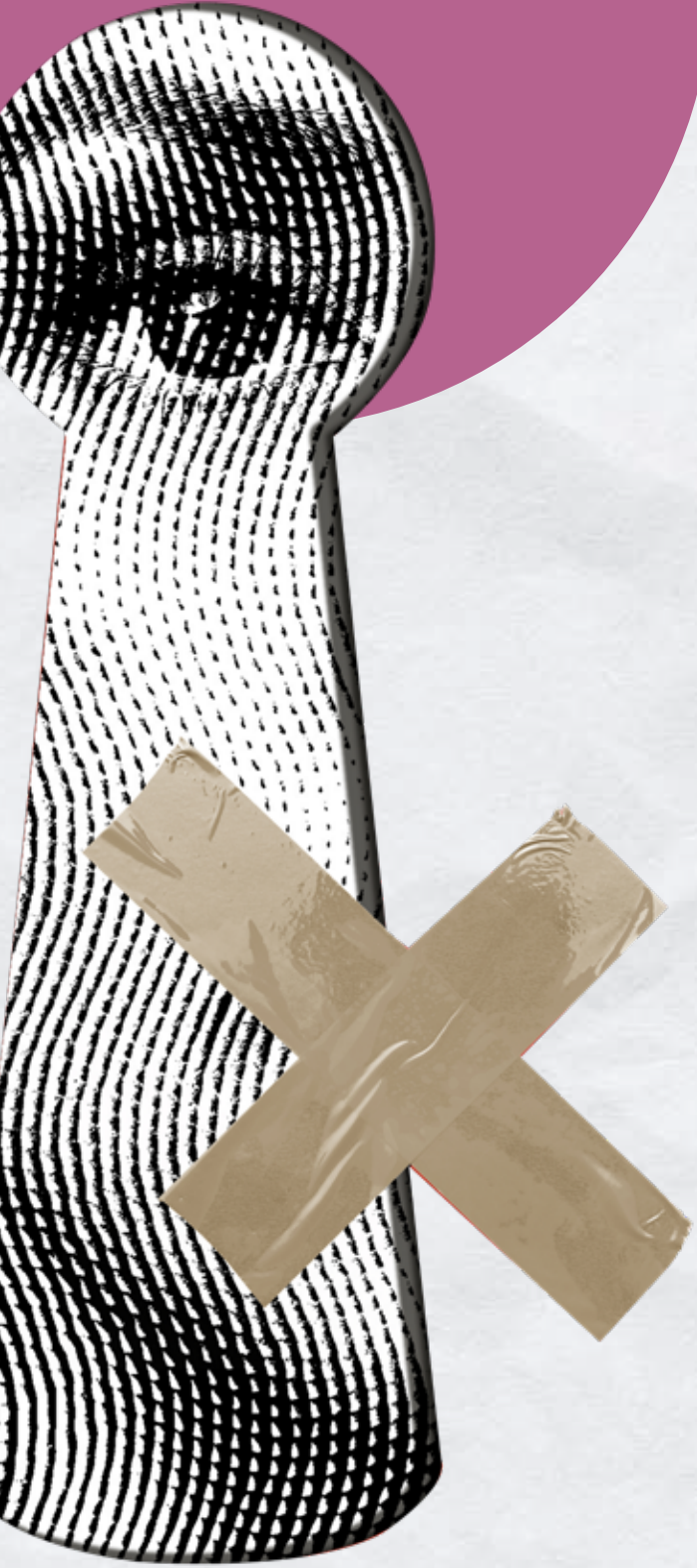
Merkezi Cezaevi’ne mültecilerin avukat hizmeti ve tercümandan yararlanma oranlarına ilişkin sunulan bilgi edinme başvurusuna cevaben, 2022 yılı içerisinde 779 mahkûm mülteci arasından sadece 15-20 kişinin avukat ve tercüman hizmetinden yararlanmak istediği söylenmiştir. ‘Anayasa’ya göre istenilen zamanda avukatla görüşebilmek mümkünken, cezaevinde suçu mahkeme tarafından tespit edilip mahkûm edilen kişilerin, güncel davaları yoksa avukat ile görüşmeleri engellenmektedir.

Son zamanlarda yapılan bir uygulama, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını ciddi şekilde ihlal etmektedir. Özellikle mahkûmiyet süresi bittikten sonra, aleyhlerine tutukluluk kararı olmadan alıkonulan kişiler söz konusudur. Düzensiz şekilde Kıbrıs’ın kuzeyine girme veya askeri bölgeyi ihlal etme suçlarından yargılanıp hapis cezası alan kimi mahkûmlar, aynı olaydan insan kaçakçılığı ile tutuklanmalarının yargılanmasında tanıklık yapmak için, mahkûmiyetleri sona ermiş olmasına rağmen, herhangi bir yasal dayanağı olmadan Yıldız Yurdu’nda tutuklu olarak bekletilmektedirler. Rutin uygulamaya göre, yabancı olan mahkûmlar hapis cezalarının süresi bittiğinde cezaevinden çıkarılıp sınır dışı edilmektedirler. Bunun için, yasaklı göçmen ilan edilen kişilerin en fazla sekiz günden fazla tutuklanmayacakları veya herhangi bir yerde hapsedilemeyecekleri ‘yasal’ koruma altına alınmıştır.²⁰ Fakat yaklaşık 1 senedir bu kural ihlal edilmekte, mahkeme kararı olmamasına rağmen cezası tamamlanan kişiler tanık sıfatı ile haksız yere özgürlüklerinden mahrum bırakılmaktadırlar.²¹ Buna yönelik avukatların Polis Genel Müdürlüğü’ne yazdıkları dilekçeler neticesinde ya yargılanmayı bekleyenlere davaları erkenden getirilmekte ya da ‘Anayasa’nın 151. Maddesinde’ belirtilen “yetkisiz tutuklamanın kaldırılması için emirname” (habeas corpus) başvurusu yapıldığında sınır dışı işlemi gerçekleştirilmektedir. Hal böyle olunca Yargıtay herhangi bir karar vermeden tutukluluk sona ermiş olmaktadır.

¹⁹ Zanlı S. ile 22.02.2023 tarihinde yapılan mülakat.

²⁰ Fasil 105 Yabancılar ve Muhaceret Yasası’ md. 13/ f2.

²¹ Av. Tekin Söylemek ve Av. Zeliş Sarı ile 22.02.2023 tarihinde yapılan mülakatlar.

Cezalarını tamamladıktan sonra aleyhlerinde ihraç kararı verilen W. ve H. isimli Suriyeli şahıslar, insan kaçakçılığı suçu ile yargılanan kişilerin davalarında savcılık için tanıklık yapmak amacıyla 22/07/2022 tarihinden 01/02/2023 tarihine kadar hukuksuz bir şekilde öncelikle Lefkoşa Polis Müdürlüğü'nde ardından da Yıldız Yurdu'nda alıkonulmuşlardır.²² Benzer şekilde bir anne-baba ve iki çocuk, takriben Ekim 2022 tarihinde cezaları bitmiş olmasına rağmen kendilerinin 'yasa' dışı şekilde Kıbrıs'ın kuzeyine girişini sağladığı iddia edilen kişiler aleyhine yürütülen insan kaçakçılığı davasında tanıklık yapmak için Yıldız Yurdu'nda tutuldular.²³ Her iki olayda da, mahkûmiyeti tamamlanıp cezaevinden çıkarılan kişilerle ilgili olarak Polis Teşkilatı, İçişleri Bakanlığı'yla ilgili kişilerin ihracının durdurulması için yazışma yapmıştır. Yazışma sonucunda tüm işlemler durdurulup ilgili kişilerin sınır dışı edilmeleri engellenmekle birlikte, kişiler salıverilmek yerine polis nezaretinde bulunan, tutuldukları odaların kapılarında kilitli demir parmaklık olan ve kendi iradeleri ile ayrılamayacakları bir şekilde buldukları Yıldız Yurdu'nda, ilgili davalar görülene kadar özgürlüklerinden keyfi şekilde yoksun bırakılmaya devam edilmişlerdir.

22 Av. Zeliş Sarı ile 22.02.2023 tarihinde yapılan mülakat.

23 Av. Tekin Söylemez ile 22.02.2023 tarihinde yapılan mülakat.

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELEYİ ÖNLEMELER İÇİN KORUYUCU ÖNLEMLER VE ALIKONMA MEKÂNLARININ STANDARTLARI

‘MEVZUAT’

MSHS'nin 2. maddesi devletlere hiçbir ayrımcılığa tabi tutmadan, sözleşme kapsamındaki hakları tanıma ve saygı gösterme görevi yüklemektedir. Ayrıca hakların uygulanması için de yasal ve kurumsal tedbirlerin alınması gerektiğini söylemektedir. Sözleşme'nin 7. maddesi üzerinden yapılan Genel Yorum 20'de, işkencenin yasaklanıp suç haline getirilmesi yanında; önleme, etkin soruşturma, cezalandırma ve telafi gerekliliklerine vurgu yapılmaktadır.²⁴

İKS çok daha ayrıntılı bir şekilde işkence ve kötü muamelelerin gerçekleşmesini önlemek için neler yapılması gerektiğini söylemektedir. Sözleşme'nin geneline bakıldığında şu hususlar öne çıkmaktadır: İşkence suç kapsamına alınmalıdır²⁵, gözaltı ve tutuklama yapan kamu görevlileri eğitime tabi tutulmalıdır²⁶, işkence iddialarına karşı derhal ve tarafsız soruşturma yürütülmelidir²⁷, işkence mağdurlarının zararları tazmin edilmelidir²⁸, sığınmacıların işkence ve zulüm ihtimali olan ülkelere geri göndermemelidir²⁹.

Dünya çapında çok fazla sayıda tutuklu veya mahkûm, fiziksel ve zihinsel sağlıkları için zararlı olan, sağlık ve yaşamı tehdit eden koşullar altında barındırılmaktadır. Yetersiz sağlık ve hukuki hizmet, aşırı kalabalık, tecritte tutulma, gıda yetersizliği, hijyen eksikliği gibi pek çok hususun birlikteliği ile oluşan ortamlar, kötü muamele hatta işkencenin bir şekli olarak tanımlanabilir. Kısaca “Nelson Mandela Kuralları” diye tanımlanan “Mahpuslara Muameleye Dair Asgari Standart Kurallar”, 1955 yılında BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından kabul edilip 2015 yılında güncellenmiştir.

Nelson Mandela Kuralları, hapisanelerdeki aşırı kalabalıklaşmayı azaltmak için özellikle duruşma safhasında tutuklu yargılamaya alternatif geliştirilebilecek hapis dışı tedbirlere başvurulmasının, adalet ve hukuki savunma mekanizmalarına daha fazla erişimi desteklemenin, tutuklu ve mahkûmların rehabilitasyon ve toplumsal yeniden uyum programlarını desteklenmesinin önemine vurgu yapar.³⁰ Kategorilere ayırma yan başlıklı 11. Maddeye göre, kadınlar–erkekler, mahkûmlar–tutuklular, borç yüzünden mahkûm olanlar ve gençler–yetişkinler farklı yerlerde tutulmadırlar. Buna ek olarak, mahpusların yaşam ve çalışma yerlerinin yeterli gün ışığına, büyüklüğe ve havalandırmaya sahip olmasına, duş ve tuvalet ihtiyacının sayıya göre orantılı olması gerektiğine, ücretsiz sağlık ve psikolojik desteğin varlığına özellikle vurgu yapılır. İşkence ve kötü muamelelerin gerçekleşmesi halinde, sağlık görevlileri durumu belgelemek ve böylesi vakaları yetkili tıbbi, idari ya da adli makama bildirmekle mükelleftir.³¹

24 BM İnsan Hakları Komitesi MSHS madde 7 üzerine Genel Yorum 20(1992), A/47/40, Ek VI.B

25 İKS md 4.

26 İKS md 10.

27 İKS md 12.

28 İKS md 14.

29 İKS md 3.

30 “Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları)” yeniden gözdem geçirilmiş para. 12., Ankara, Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 121, Haziran 2019, <https://tihv.org.tr/iskenceye-karsi-uluslararasi-belgeler/nelson-mandela-kurallari-mahpuslara-muameleye-dair-birlesmis-milletler-asgari-standart-kurallari/>, erişim tarihi, 25.02.2023.

31 Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) 17 Aralık 2015 gün ve 70/175 sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararının eki olarak kabul edilmiştir.

Kişilerin tutuklu veya mahkûm oldukları her aşamada avukata erişimlerinin istisnasız sağlanması gerekmektedir. 61. madde gereğince mahpuslara, seçtikleri bir avukat ya da hukuki yardım sağlayıcı ile yerel hukuka uygun şekilde gecikmeksizin, alan dinlemesi yapılmaksızın, sansürlü ve tam bir gizlilik içinde görüşme, danışma ve konuşma için yeterli fırsat, zaman ve kolaylık sağlanmalıdır. Koruma mekanizmaları arasında sayılabilecek en önemli unsurlardan biri de cezaevi denetimleridir. Nelson Mandela Kuralları'nın 83. Maddesi bunu düzenlemiştir:

“Hapishanelerin ve ceza hizmetlerinin düzenli denetimi için, iki bölümlü bir sistem oluşturulur:

- Merkezi hapishane idaresi tarafından yürütülen iç, denetimler ya da idari denetimler;
- Yetkili uluslararası veya bölgesel organları içerebilen, hapishane idaresinden bağımsız bir organ tarafından yürütülen dış denetimler.”

Avrupa Konseyi (AK) Bakanlar Komitesi'nin “Avrupa Cezaevi Kurallarına Dair Tavsiye Kararı”nda da hem hukuki desteğe erişim hem de alıkonma mekânlarının bağımsız kurullarca denetlenmesi konusunda tespitler vardır.³²

Tokyo Kuralları³³ diye bilinen tavsiye kararı ise, ceza adaletinin yerine getirilmesinde ve özellikle suçluların iyileştirilip yeniden topluma kazandırılması konusunda toplumun daha fazla katılımının sağlanması ve ayrıca suçlular arasında topluma karşı sorumluluk duygusunun geliştirilmesi amacıyla hazırlanmıştır.

BM İKS Seçmeli Protokolü, alıkonma yerlerinin ziyarete dayalı olarak izlenmesini sağlamaya dönük hazırlanmış ve 2002 yılında BM Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Protokol, devletlere yerel düzeyde bir mekanizma kurulmasını ve ülke çapında gerçekleştireceği ziyaretlerle raporlama yapılmasını öngörmektedir. Bahsi geçen yerel önleme mekanizmasının hedefi, görev alanı, bağımsızlığı, üyelerinin seçimi, özerk bütçesi ve yetkileri yasal olarak belirlenmelidir.³⁴

Birbirinden farklı ihtiyaçları olan toplumsal gruplar için en temelde sağlık, barınma, çalışma ve korunma başlıklarına ilişkin benzer kurallar getirilmiştir. Alıkonulan sürede iç ve dış denetim yapılmakta ve raporlar hazırlanmaktadır. Bu raporlar içerisinde özellikle yaşa ve cinsiyete göre devletlerin ayrıştırılmış verilerin tutulması çok önemlidir.³⁵ Böylece alınması gereken tedbirler ve koruyucu mekanizmalar daha kolay tespit edilebilir ve takibi yapılabilir.

‘Fasıl 286 Cezaevi Disiplin Yasası'nın³⁶ 4. (cezaevi disiplini ile ilgili tüzükler) ve 6. (görevlilerin disiplini ile ilgili tüzükler) maddeleri’, gerek tutuklu ve mahkûmların gerekse cezaevi çalışanlarının disiplin süreçlerine ilişkin olarak uygulanacak prosedürün tüzükler aracılığıyla belirleneceğini söyler. ‘Yasanın 7. Maddesi’ ise tüzüklerin ihlali ile ilgili suçların hangi cezaevinde veya hangi cezaevi ile ilgili olarak işlendikleri iddia edilmişse, bu suçların faileri o cezaevinin müdürü tarafından seri yargılama yolu ile yargılanabilirler ve cezaevi müdürü tüzüklerce saptandığı biçimde bu gibi suçlara uygulanan cezaları verebilir.

32 Bakanlar Komitesi'nin Avrupa Cezaevi Kurallarına Dair Üye Devletlere Rec(2006)2-rev Sayılı Tavsiye Kararı, Rec(2006)2-rev, 01.07.2020, <https://rm.coe.int/cm-revision-of-epr-01072020-tr/1680a09978>, erişim tarihi, 25.02.2023

33 Hapis Dışı Tedbirlere İlişkin Birleşmiş Milletler Minimum Standart Kuralları (Tokyo Kuralları), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun A/ Neb/45/110 sayılı ve 02.04.1991 tarihli Tavsiye Kararı ile kabul edilmiştir.

34 Altıparmak ve Üçpınar, İşkenceyi Önlemede Ortak Akı Seçmeli Protokol ve Türkiye'de Ziyaret Pratiklerinin Değerlendirilmesi, s. 134.

35 İşkenceye ve Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme GENEL GÖRÜŞ No. 2* 2'inci maddenin taraf devletlerce uygulanması, para 23., CAT/C/GC/2 24.01.2008,

36 “Fasıl 286 (48/1995 Sayılı Yasa İle Değiştirilmiş Şekliyle) Cezaevi Disiplin Yasası” <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektrosharf.aspx?which-letter=C> adresinden ulaşılabilir. Erişim tarihi, 26.02.2023.

'Fasıl 286, Cezaevi Disiplin Yasası'nın 4. Maddesi' altında çıkarılan 'Cezaevleri Tüzüğü' tutuklu ve hükümlülere sağlanması gereken en temel hakları düzenliyor gibi görünse de net kurallar barındırmadığı için 'Tüzüğün' keyfiyete açık olduğu söylenebilir. 'Tüzükte' dikkat çeken ve aslında kendi içinde hak ihlali barındıran bazı maddeler şunlardır: 'Zorla Yedirme Md. 23, Bedensel Cezalar Md. 29, Dayak Cezası Md. 149'.

Uluslararası hukukun da öngördüğü ve devletlerden beklediği en önemli konulardan biri, alıkonulma mekânlarının fiziksel koşulları ve işleyişi üzerinden işkence ve kötü muamelelere yönelik etkili izleme ve denetleme yapılmasıdır. Bu noktada iç hukuktaki yetkili tek birim 'Cezaevleri Tüzüğü'nün 45-50 maddelerinde' düzenlenen Cezaevi Danışma Kurulu'dur. Kurul, Bakanlar Kurulu tarafından atanacak kişiler ile Lefkoşa Kaymakamı'ndan oluşmaktadır. Diğer bir ifade ile üyelerin hepsi siyasi atamadır. Keza cezaevi müdürü de 'mevzuat' gereği üçlü kararname dediğimiz şekilde yani siyasi makamların onayı ile göreve getirilmektedir. Bu tabloda objektif bir izleme ve raporlama yapmak mümkün değildir.

'Fasıl 157 Çocuk Suçlular Yasası'³⁷ öncelikle Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (ÇHS)'ne uygun, insan haklarını gözetilen bir çocuk adalet sisteminin çalıştırılması için yetersiz, çağ dışı ve içerisindeki pek çok düzenleme ile hak ihlali yaratmaktadır. 'Yasada' belirtilen ıslah evi uygulaması 'mevzuatta' yer alsa da somut koşullarda mevcut değildir. Bu sebeple çocuklar cezaevine gönderilmektedir. 'Suç İşleyen Çocuklara Uygulanacak İşlemlerde Yöntemler' başlıklı 12. Madde' içerisinde, "kırbaçlanma" cezası belirtilmektedir. Hatta düzenlemenin devamına bakıldığında, sadece kırbaç cezası verilmesi kararın istinaf edilmesini de engellediği görülür.

Çocuk Hakları Komitesi (ÇHK), bir yaptırım olarak bedensel cezanın, çocuk hakkı ihlali olduğunu açıkça belirtmiş ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne de atıf yaparak, çocuğun bedensel cezadan ve diğer zalimce veya aşağılayıcı biçimlerden korunma hakkı olduğuna dikkat çekmiştir.³⁸ Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 37. maddesi, devletlerin "hiçbir çocuğun işkenceye veya diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleyle veya cezaya tabi tutulamayacağını" temin etmesini gerektirmektedir. Fiziksel ceza ve diğer zalimce veya aşağılayıcı ceza biçimleri şiddet biçimleridir ve devletler bunları ortadan kaldırmak için tüm uygun yasal, idari, sosyal ve eğitimsel önlemleri almalıdır.³⁹ Bu madde günümüzde uygulanmıyor olsa bile yürürlükten kaldırılması gerekir.⁴⁰

Polis Örgütü'nün '51/1984 sayılı yasanın'⁴¹ 3. Maddesi "örgütün işleyişi, çalışması, yönetimi, gözetimi, disiplini ve denetimi Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı (GKK) tarafından yürütülür" diyerek sivil idarenin kontrolü dışında bir yapının yasal alt yapısını belirlemiştir. Bu sebeple teşkilatın iç işleyişine ilişkin sivil izleme ve denetleme yapmak mümkün değildir. Herhangi bir polis aleyhine 'yasa' ve 'tüzüklerdeki' görevlerini kötüye kullandığına yönelik bir iddia ortaya atılırsa '106. Madde' gereği hakkında disiplin soruşturması başlatmak mümkündür. Bunu yürütecek olan mekanizma da 'yasanın' 107. maddesinde düzenlenen Polis Örgütü Disiplin Komisyonudur. Böyle bir yapı çerçevesinde bağımsız bir soruşturmadan bahsetmek mümkün değildir. Tabii ki 'Ceza Yasası' kapsamında suç teşkil eden bir durum ortaya çıktığı zaman ayrıca ceza yargılaması da yapılmaktadır ama o da yine Polis Örgütü'nün görevi dahilindedir.

37 "Fasıl 157 Çocuk Suçlular Yasası", <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroksharf.aspx?which-letter=%C3%87> adresinden ulaşılabilir. erişim tarihi, 26/02/2023.

38 Committee on the Rights of the Child, "General comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system", para. 75, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/275/57/PDF/G1927557.pdf?OpenElement>, son erişim: 18/3/2023.

39 Committee on the Rights of the Child, "General comment no. 8 (2006) - The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment", para 18, <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrCAqhKb7yhslqirkQZLK2M58RF%2F5F0vFlb6rTFNjw4eY3W5adlOuDFzP1GdKUZ8oRYHJyiPeOS%2Bc-Q9018KHM75DD7B5IIMbHIZPgDtB5J7OmNi%2BoP0erF>, erişim tarihi, 18/03/2023.

40 Age, para 32.

41 "51/1984 sayılı Polis Örgütü" (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası", <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroksharf.aspx?which-letter=P> adresinden ulaşılabilir. Erişim tarihi, 26.02.2023.

UYGULAMA

Binası bitirilip yaklaşık bir buçuk yıl atıl durumda bırakılan yeni cezaevine Kasım 2022'de taşınma işlemleri tamamlanmıştır. 04/01/2023 tarihinde Merkezi Cezaevi'ne 2022 yılı içindeki durumu ölçmek için sunulan bilgi edinme dilekçesine verilen cevaplar şu şekildedir:

- Gardiyanlar aleyhine herhangi bir şikâyet yoktur.
- Covid 19 pandemi koşulları ve yeni cezaevine taşınma sürecinden dolayı cezaevinde verilen eğitimler gerçekleştirilememiştir.
- Eski cezaevinin kapasitesi 375, yeni cezaevinin ise 625'tir ve her ikisinde de toplam 850 kişi vardır.
- Eski cezaevinde 13 erkek koğuşu; her koğuşta 3 tuvalet, 2 banyo. 4 kadın koğuşu; her koğuşta 1 tuvalet, 5 banyo. Yeni cezaevinde 45 erkek koğuşu; her koğuşta 2 tuvalet 1 banyo. 4 kadın koğuşu; her koğuş 13 ayrı odadan oluşmakta, her koğuşta 1 tuvalet bir banyo. 62 çocuk koğuşu, her koğuşta 1 tuvalet, 1 banyo. Her koğuşun kendine ait havalandırması var.
- 1 kadın ve 1 erkek⁴² mahkûm rahatsızlıklarından dolayı eski cezaevinde vefat etmiştir.
- Yabancılarla yönelik tercüman desteği gardiyan ve psikolog vasıtasıyla sağlanmaktadır. Dışişleri Bakanlığı'ndan talep edilmesine rağmen tercüman desteği sağlanmamıştır.
- Eski cezaevinde ısıtma soba, soğutma da vantilatörler vasıtasıyla sağlanırken, yeni cezaevinde merkezi klima sistemi vardır.
- Merkezi cezaevinde 1 diş doktoru (Perşembe), 1 psikolog (mesai saatlerinde her gün), 1 doktor (Pazartesi ve Perşembe) görev yapmaktadır.
- 3 öğün ücretsiz yemek verilmektedir. Mahkûm ve tutukluların diğer ihtiyaçları hesaplarına yatırılan paralar ile cezaevi kantininden sağlanabilmektedir..
- Merkezi cezaevinde dülger, demirci, elektrik, seramik, cilt ile bakım onarım atölyeleri vardır. Sadece mahkûmlara bakanlıklarda iş olanakları sunulmakta ve 'mevzuat' uyarınca gereken ücret ödenmektedir.

Cezaevleri ve karakolların ziyaret edilerek gözlenmesi için, 18.11.2022 tarihinde yapılan talebe cevaben sadece yeni cezaevi için imkân tanınmış, eski cezaevine ve sivil idarenin değil de askerin denetim ve kontrolü altında olan polis karakollarına ziyaret izni verilmemiştir.

⁴² "Osman Demir yaşamını yitirdi",
<https://www.yeniduzen.com/osman-demir-yasamini-yitirdi-151523h.htm>,
erişim tarihi, 23.02.2023.

Yeni cezaevine 30/11/2022 tarihinde Kıbrıs Türk Barolar Birliği (KTBB) yönetimi⁴³ ile birlikte gerçekleştirilen ziyarette birinci elden edinilen bilgiler şöyledir:

- 625 kişilik cezaevinde 580 kişi kalmaktadır. 160 kişi ise eski cezaevinde bırakılmıştır ki bunlar genellikle sınır ihlali sebebiyle yargılanan sığınmacı ve mültecilerdir.⁴⁴
- Psikolog henüz istihdam edilmemiştir.
- Engelliler için yapılan odalar tek kişilik olup, sadece fiziki engele uygundur. Cezaevi, görme engelli bir kişinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda değildir. Keza, duyma ve konuşma engelli bir kadın mahkûm vardır. Kendisi için özel bir tercüman yoktur, aynı bölümde kaldığı mahkûmların yardımı ile ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır.
- Kadın koğuşları tek kişilik odalardan oluşmaktadır. Ortak alanda bulunan televizyon 01:00'da kapanmaktadır. 13-14 kişilik bölümün havalandırması yaklaşık 180 metrekaredir. Temiz su sürekli vardır.
- İki tane HIV+ yabancı kadın cezaevinde bulunmaktadır. Birebir konuşma imkânı olmadığı için sağlık ihtiyaçlarının ne şekilde karşılandığı öğrenilememiştir. Keza ailelerinin para göndermede yaşadıkları sorunlar sebebiyle, temel ihtiyaçlarını koğuş arkadaşları vasıtasıyla karşılamaktadırlar.
- Atölyeler henüz faaliyete geçmemiştir. Bu alanlarda personel sorunu yaşanmaktadır.
- Yunanca ve İngilizce bilen personel varken Arapça konuşan tutuklu ve mahkûmlar tercüman sıkıntısı yaşamaktadırlar.
- Kantinden alışveriş yapmak için kart sistemi uygulanmaktadır. Yabancıların eğer avukat erişimleri de yoksa ülkelerinden aileleri kendilerine para gönderememektedir. Cezaevindeki para ihtiyaçları diğer mahkûmların yardımı ile karşılanmaktadır.
- Koridorda telefon bulunmakla birlikte parası olmayanlar bunu kullanamamaktadırlar.
- Erkeklerin kaldığı bölümde koğuş sistemi vardır. Ortak havalandırma alanı kadınlara göre ba-yağı küçüktür. 14 kişinin kaldığı koğuş için (ki koğuşlar 10 kişiye göre yapılmıştır) 40 metrekarelik havalandırma vardır. Koğuştaki yatakların bir kısmında çarşaf ve yorgan yoktur. Cezaevi yönetimi mahkûmların bunları istemediklerini söylemekle birlikte, tek tek ve gardiyanların duymayacağı şekilde mahkûm ve tutuklularla yalnız konuşma imkânımız olmadığı için teyit edilemedi.

Eski cezaevi ile ilgili sadece mahkûmlar değil, çalışanların sendikası da cezaevi koşulları nedeniyle zaman zaman eylem yapmaktadır. 15/03/2022 tarihinde yapılan açıklamada Kıbrıs Türk Amme Memurları Sendikası (KTAMS) Başkanı Güven Bengihan, inşaatı biten cezaevine 1 yıldır taşınmanın gerçekleşemediğini, 1982'de, 175 kişi için inşa edilen Merkezi Cezaevi'nde şu an 578 mahkûm ve tutuklu bulunduğunu aktarmıştır.⁴⁵ Eski cezaevindeki insan onuruna aykırı koşullar sebebiyle mahkûmlar çeşitli zamanlarda açlık grevi yapmışlardır.⁴⁶

Polis karakollarına ziyaret izni verilmediği ve Polis Genel Müdürlüğü'ne 04/01/2023 tarihinde verilen bilgi edinme başvurusu yanıtız kaldığı için 24 saati geçen gözaltı ve tutukluluk sürelerinde sürelerde polis hücrelerinde tutulan kişilerden bilgi alınmıştır.

43 KTBB Başkanı Hasan Esendağlı: "Çok ciddi eksikliklerle yeni cezaevine taşınma, endişe yarattı" <https://www.yeniduzen.com/esendagli-cok-ciddi-eksikliklerle-yeni-cezaevine-tasinma-endise-yaratti-157695h.htm>, erişim tarihi, 25.02.2023.

44 Mülteciler hapse değil, "hapis görünümünden çıkarılmış eski cezaevine" <https://www.yeniduzen.com/multeciler-hapse-degil-hapis-gorunumunden-cikarilmis-eski-cezaevine-159393h.htm>, erişim tarihi, 25.02.2023.

45 "Ne bina, ne de personel sayısı artan suçlara yetiştiriliyor", <https://www.yeniduzen.com/ne-bina-ne-de-personel-sayisi-artan-suclara-yetisebiliyor-150637h.htm>, erişim tarihi, 23.02.2023.

46 Öztürkler, "Mahkûmların Sorunlarını Dinledi" <https://icisleri.gov.ct.tr/AR%C5%9E%C4%B0V/214zt220rklar-mahkumlarin-sorunlarini-d%C4%B0ned%C4%B0>, erişim tarihi, 26.02.2023.

Edinilen bilgiler ışığında genel olarak şu tespitleri yapmak mümkündür: Polis karakollarındaki hücreler kısa süreli tutuklamalar için tasarlanmış yapılardır. Söz konusu hücrelerde tutuklular; kırık dökük betonun üzerinde yatmakta, çok temel ve aynı gıdalarla beslenmekte, çocuklar ve yetişkinler bir arada kalmakta, dışarı ve avukatlarıyla sınırlı görüştürülmekte veya hiç görüştürülmemektedirler. Bunların dışında hücrelerde, kişisel temizlik için gerekli olan duşlar yeterli hijyene sahip değildir. Hücreler, gün ışığı almayan ve yeterli havalandırmaya sahip olmayan dar alanlardan oluşmakta olup buralarda zaman zaman kapasitesinin üzerinde tutuklunun kalabilme ihtimali vardır. Ayrıca, tutuklu olan kişiler açık havaya çıkartılmamakta, cezaevinde olan psikolog hizmeti hücrelerde sağlanmamaktadır. Önemli bir diğer husus olarak, eğitim hakkı olan çocukların bu hakkı yerine getirilmemektedir.

S. Nisan 2022 tarihinde Girne Polis Müdürlüğündeki karakolda yaklaşık 13 gün boyunca tutuklu kalmıştır. Bu süreçte yaşadıklarına ilişkin olarak aktardıklarına göre:

- Hücrelerde yatak yok, betonun üzerinde yatmış.
- Çok uzun zamandır temizlenmeyen ağır bir kokusu olan battaniyeler verilmiş.
- Herkesin kullanacağı ve temizliğin de tutuklulara yaptırıldığı 1 tuvalet ve aslında kullanılmayan 1 banyo var.
- S. ilk 5 gün ışığın, pencerenin, havalandırmanın olmadığı bir yerde 5 kişi ile birlikte kalmış. Sürekli karanlık olduğu için gece ve gündüzün, saatin farkına varması mümkün olmamış. Ardından ise yaklaşık 4 metrekarelik iki kişinin tutulduğu başka bir hücreye geçirilmiş. Son 3 gün yalnız kalmış.
- Koşullar sebebiyle 3-4 gece uyuyamamış.
- Yiyecek olarak ekmek içinde 2-3 parça peynirin verilmiş. Ailenin getirdiği yiyeceklerin kendisine iletilmemiş. Bazen soğuk da olsa çay verilmiş.
- Kıyafetini değiştirmesi için imkân yokmuş, ekstra giysi alması mümkün değilmiş.
- Orada kaldığı sürece kendini güvende hissetmemiş, içerde sürekli sigara içilmiş ve doğru dürüst nefes alamıyormuş.⁴⁷

17 yaşındaki Kıbrıslı Rum C. 11/11/2021 tarihinde tutuklanmış ve kendi ifadesine göre aşırı şiddete maruz kalmıştır. 12/11/2021 tarihinde tutuklama maksatlı Mağusa Ceza Mahkemesi'ne çıkartılmış ve hakkında 3 gün tutukluluk emri verilmiştir. 15/11/2021 tarihinde C.'nin tutukluluk süresi 18/11/2021 tarihine uzatılmıştır. Mağusa Ceza Mahkemesi, 18/11/2021 tarihinde C. hakkındaki davalar hazırlanıncaya dek ve 45 günü geçmemek üzere Merkezi Cezaevinde tutuklu kalması yönünde emir vermiştir. 18/11/2021–5/12/2021 tarihleri arasında mahkeme emrine rağmen cezaevi yerine Mağusa polis karakolunda tutulmuştur. Bu sürede alıkonma koşullarındaki gayri insani durum sebebiyle 557/2022 sayılı davayı açmıştır. C.'nin iddialarına göre koşullar şöyledir:

- 17 yaşında olmasına rağmen yetişkinlerle barındırılmış.
- 2 x 2 metrekarelik bir alanda, yatağı olmayan bir hücrede kırık dökük bir beton üzerinde yatmış.
- Kaldığı hücrede gün ışığı yokmuş, karanlıkmış. Isınma imkânı yokmuş.
- Haftada iki kez soğuk duş alabilmiş. Duş ve tuvalet hijyenden yoksunmuş.
- Her gün içindeki malzemelerin zaman zaman bozuk olduğu 3 öğün sandviç verilmiş.
- Bazı geceler tuvalete gitmesi için hücre kapısı açılmamış ve tuvaletini yapması için şişe verilmiş.
- İngilizce bilen yeterli personel olmamasından dolayı kendisini hiçbir zaman güvende hissetmemiş.
- Avukatı ile yeterli sıklıkta ve uzunlukta görüşmemiş.

47 Zanlı S. ile 22.02.2023 tarihinde yapılan mülakat.

6/12/2021–8/8/2022 tarihlerinde eski cezaevinde insanlık dışı muamele teşkil edecek şekilde barındırılması üzerine C. bu kez de 588/2022 sayılı davayı açmıştır.⁴⁸ C. buradaki koşullarla ilgili olarak şunları aktarmıştır:

- 18 yaşın altında bir çocuk olmasına rağmen 20 kadar yetişkinle aynı yerde tutulmuş, ortamda sürekli sigara içilmiş.
- Kaldığı koğunun yeterli gün ışığı almamasının yanı sıra havalandırması da yeterli değilmiş, soba yokmuş ve pencereler kapanmazmış.
- Merkezi Cezaevi'nde bulunduğu yılın en soğuk dönemi olan Aralık 2021- Nisan 2022 döneminde kendisine yeterli ısınma imkânından sağlanmamış.
- Havaların sıcak olduğu Mayıs ve Haziran ayları ile Temmuz ayında tahliye olduğu güne kadar, kendi parası ile satın aldığı vantilatör ile yeterli olmayacak şekilde serinlemeye çalışmış.
- Kullanmak zorunda olduğu tuvaletler insan onuruna yakışacak şekilde hijyenik değilmiş.
- Her zaman soğuk su ile içerisinde kurtlar olan bir ortamda duş almak zorundaymış.
- Miktar, nitelik ve çeşitlilik açısından yeterli beslenme imkânı sağlanmamış.
- Psikolog hizmeti sağlanmamış. Şubat veya Mart 2022'de a cezaevi psikoloğu ile görüşmekle birlikte tekrardan görüşme isteğini cezaevi psikoloğuna iletmiş olmasına rağmen kendisine böyle bir imkân yeniden tanınmamış.
- Eğitimine devam edememiş.
- Avukatı ve ailesi ile yeterli sıklıkta ve sürede görüşememiş.
- Kıbrıslı Rum olmasından dolayı bazı mahkûmlar ve gardiyanlar kendisine kötü davranmış.
- Mektup yazamamış, anladığı bir dilde medyayı takip edememiş, kendi dilinde kitaplar kendisine sağlanmamış.
- Davacı herhangi bir kültürel faaliyete katılamamış.
- Davacıya ağırlık kaldırma dışında spor yapma imkânı sağlanmamış.
- İngilizce veya Rumca bilen yeterli personel olmadığı için davacı kendisini hiçbir zaman güvende hissetmemiş.
- Davacıya, özgürlüğünden mahrum kaldığı sürede haklarının ne olduğu bildirilmemiş.
- Davacının 18 yaşının altında olan arkadaşlarının kendisini ziyaret etmesine izin verilmemiş.
- Telefon bağlantısı kötü olduğu için ailesi ile rahat görüşememiş.
- Davacıya cezaevine girdiği zaman uyması gereken kurallarla ilgili yazılı belge verilmemiş veya anlayacağı bir dilde anlatılmamış ve/veya hiç anlatılmamış.
- Anlayabileceği bir dilde TV izleyememiş ve/veya gazete okuyamamış ve dış dünyadan tamamen izole olmuş.

Merkezi Cezaevi tarafından, bilgi edinme başvurusu neticesinde 04/01/2023 tarihinde verilen cevapta, mültecilerin hepsinin eski cezaevinde tutuldukları, 100-120 metrekarelik bölümlerde 25-30 kişinin barındırıldığı ve bu kişiler için 50 metrekarelik havalandırma bölümlerinin olduğu aktarılmıştır.

13/12/2022 günü yargılanıp mahkûm edilen Bulgar vatandaşı trans kişinin, avukatı aracılığıyla mahkemeye sunduğu hususlar şu şekildedir:⁴⁹

- Cezaevi yönetimi, kendisini kadın veya erkek koğuşuna koyma hususunda karar veremediği için tek başına bir odada barındırılmış. Bu da aslında tecrit koşullarını beraberinde getirmiştir. Ne yemek ne de sosyalleşme süreçlerinde herhangi kişi ile temas kurma imkânı yakalayabilmiş. Yaşadığı fiili izolasyon psikolojik sıkıntı yaşamasına neden olmuş.
- Trans geçiş sürecinde kullandığı hormon hapları cezaevine girebilecek haplar listesinde olmadığı için bunları kullanamamış. Doktora erişim sıkıntısı çekmiş, dolayısıyla sağlık hakkı ihlal edilmiştir.

Bu yaşananların dışında ‘Cezaevi Değişiklik Yasası’yla ilgili önemli bir de gelişme yaşanmıştır. Buna göre ‘Yasa’nın, Kıbrıs’ın kuzeyindeki Cumhuriyet Meclisi İdari, Kamu ve Sağlık İşleri Komitesi’nde görüşülen ve ortak karara bağlanan en kritik maddelerinden biri de biber gazının cezaevi içinde kullanılmasına imkân yaratan kısımdır.⁵⁰ ‘Yasa’nın Meclis Genel Kurulu’nda oylaması yapılacağı zaman konuya ilişkin bir öneri sunulmuş ve “cop, biber gazı, kelepçe ve benzeri aletler” ibareleri metinden çıkarılmıştır.⁵¹

49 Av. Yağmur İzcan’ın 13.12.2022 günü mahkemeye sunduğu bilgiler duruşma esnasında izlenerek rapora eklenmiştir.

50 Aslı Murat, “Cezaevinde Biber Gazı ve Ateşli Silah Kullanımını Nasıl Yasalaştırıyoruz? <https://www.yeniduzen.com/cezaevinde-biber-gazi-ve-atesli-silah-kullanimini-nasil-yasalastiriyoruz-19242yy.htm>, erişim tarihi, 13.02.2023.

51 Kıbrıs’ın kuzeyindeki Meclis Tutanak Dergisi, 29’ncü Birleşim 27 Haziran 2022, Pazartesi, s. 97 vd.

ZARARA UĞRAYANLARIN TAZMİN EDİLMESİ

‘MEVZUAT’

Devlet görevlilerinin işkence ve kötü muameleden sorumlulukları tespit edildiği zaman, devletin mağdurları tazmin etme yükümlülüğü doğar. İKS'nin 14. maddesi şöyle der:

“(1) Her Taraf Devlet kendi hukuk sistemi dahilinde işkence eylemi mağdurunun zararının karşılanması ve mümkün olan rehabilitasyon imkanları dahil uygulanabilir, adil ve yeterli bir tazminat hakkına sahip olmasını temin edecektir. İşkence eylemi sonucu mağdurun ölmesi halinde bakmakla yükümlü olduğu muhtaçları tazminat almaya yetkili olacaklardır.

(2) Bu madde, mağdurun veya diğer şahısların millî kanuna-göre mevcut olabilecek tazminat hakkını hiçbir şekilde etkilemeyecektir.”

İKK, genel olarak devletlere çağrı yaparak, mağdurları tazmin etmeleri gerektiğini söylemektedir.⁵² İKK, devletlere bu yönde mevzuat geliştirmeleri gerektiğini de hatırlatarak⁵³ bunun için ulusal tazminat fonu oluşturulmasını önermiştir.⁵⁴

‘Fasıl 148 Haksız Fiiller Yasası’,⁵⁵ kişilerin zarara maruz kalmaları halinde tazminat davası açabilecekleri hukuk aracı olarak kullanılmaktadır.

UYGULAMA

9 Temmuz 2011’de dönemin TC Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın adaya gelişini protesto etmek amacıyla eski Kıbrıs Türk Hava Yolları’nın (KTHY) binası önünde yapılan eylemde polis tarafından darp edilen Pembe Birinci, Başmüfettiş Aslan Coşkun ve Polis Genel Müdürlüğü’ne açtığı tazminat davasını kazanmıştır.⁵⁶

52 A/50/44, para 11, Fas.

53 A/56/44, para 66(a), Kamerun.

54 A/53/44, para 118(h), Küba.

55 “Fasıl 148 Haksız Fiiller Yasası”, <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektrosharf.aspx?which-letter=H> adresinden ulaşılabilir, erişim tarihi, 26.02.2023.

56 Mahkeme: “Polis suçlu” <https://www.yeniduzen.com/mahkemepolis-suclu-13267h.htm>, “PGM ve polis ‘darp’ tazminatı ödeyecek” <https://www.kibrisgazetesi.com/kibris/pgm-ve-polis-darp-tazminat-odeyecek-h126093.html>, erişim tarihi, 22.02.2023.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İşkence ve kötü muameleyi önlemek, bu alanda cezasızlığın önüne geçebilmek ve adil bir cezalandırma sistemi kurabilmek için 'idarenin' atması gereken temel adımlar; 'yasalarda' işkencenin yasaklanması, bütün işkence ve kötü muamele şikâyet ve raporlarının etkili bir şekilde soruşturulmasının sağlanması, sorumluların adalete teslim edilmesi ve hak ihlâline maruz kalanların zararlarının telafi edilmesidir. Uluslararası hukuk alanında mevcut olan sözleşmeler ve denetim mekanizmaları bunu gerekli kılmaktadır.

- İşkence ve kötü muamele fiili, 'Fasıl 154 Ceza Yasası'nda suç olarak düzenlenmelidir.
- 'Çocuk Suçluları Yasası' derhal tadil edilmeli ve çocuk dostu ceza adaletinin sağlanması için çağdaş bir yasal düzenleme 'mevzuata' dahil edilmelidir.
- Kırılgan gruplarla temas kuracak polis ve gardiyanların düzenli bir şekilde insan hakları ve özellikle işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin olarak eğitim almaları sağlanmalıdır.
- Polis örgütü içerisinde çocuk haklarına ilişkin eğitim almış uzman polislerin görev alacağı Çocuk Polisi birimi kurulmalıdır.
- Uluslararası korumaya ihtiyaç duyan insanların haklarını temin edecek bir sığınma sistemi kurulmalıdır.
- Sığınmacılar ve mülteciler düzensiz giriş yaptıkları gerekçesiyle suçlu muamelesi görmemeli, menşe ülkelerine geri gönderilmemelidirler.
- Ücretsiz hukuki desteğe (adli yardım) ilişkin 'mevzuat' daha etkin şekilde düzenlenmeli, gerekirse ayrı bir adli yardım yasası hazırlanmalıdır.
- Tüm alıkonma mekânlarında ücretsiz, yetkin ve tarafsız tercümanlar hazır bulundurulmalıdır.
- Gözaltına alınanlar, tutuklananlar ve mahkûmlar için uygulanacak zorunlu ve sistematik sağlık kontrollerinde İstanbul Protokolü usul ve yöntemleri kullanılmalıdır.
- 'Fasıl 155 Ceza Usul Yasası' kapsamında yapılacak bir tadilat ile avukat gözetiminde ve kamera eşliğinde alınmayan ifadelerin mahkemede kabul edilmemesi halinde delil olarak kullanılmaması garanti altına alınmalıdır.
- Tutuklu yargılamalara ve hapis cezalarına alternatif tedbirler geliştirilmeli ve 'Fasıl 155 Ceza Usul Yasası'nın ilgili maddeleri bu noktalarda çeşitlendirilmelidir.
- Karakol, cezaevi vb gibi alıkonma mekanları barınma, özel ihtiyaçların sağlanması, sağlık ve hijyen anlamında CPT standartlarına uygun bir şekilde yeniden düzenlenmelidir.
- İKS Seçmeli Protokolü onay kanunu aracılığıyla iç hukukun parçası haline getirilmelidir.
- Karakollar ve cezaevleri gibi alıkonma mekânlarını denetleyebilecek 'Yerel Önleme Mekanizması' kurulmalı, rutin aralıklarla denetleme yapılıp hazırlanacak raporlar kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

MÜLAKATLAR

Zanlı S. ile 22/02/2023 tarihinde yapılan mülakat.

Yemenli mülteci tercüman A. ile 18/08/2022 tarihinde yapılan mülakat.

Av. Zeliş Sarı ile 07/03/2023 tarihinde yapılan mülakat.

Av. Tekin Söylemek 22/02/2023 tarihinde yapılan mülakat.

BASINDA ÇIKAN HABERLER

“Polis yine şiddet olayıyla gündemde”,

<https://www.yeniduzen.com/polis-yine-siddet-olayiy-la-gundemde-117441h.htm>

“Ercan’da yolcuya şiddet uygulayan polis, 50 gün hapis cezasına çarptırıldı”

https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n373701-ercanda-yolcuya-siddet-uygulayan-polis-50-gun-hapis-cezasina-carptirildi

“Polis, müvekkilimin boğazını sıkıp, darp etti”

<https://www.yeniduzen.com/polis-muvekkilimin-bogazini-sikip-darp-etti-155907h.htm>

“Eylem sırasında, Polisi darp etti!”

<https://www.gundemkibris.com/eylem-sirasinda-polisi-darp-etti> , “Polis şiddeti: Belediye emekçisinin boğazına sarıldılar” <https://gazeddakibris.com/polis-siddeti-belediye-emekcisinin-bogazina-sarildilar/>

“Osman Demir yaşamını yitirdi”,

<https://www.yeniduzen.com/osman-demir-yasamini-yitirdi-151523h.htm>

Esendağlı: “Çok ciddi eksikliklerle yeni cezaevine taşınma, endişe yarattı” <https://www.yeniduzen.com/esendagli-cok-ciddi-eksikliklerle-yeni-cezaevine-tasinma-endise-yaratti-157695h.htm>

Mülteciler hapse değil, “hapis görünümünden çıkarılmış eski cezaevine”

<https://www.yeniduzen.com/multeciler-hapse-degil-hapis-gorunumunden-cikarilmis-eski-cezaevine-159393h.htm>

“Ne bina, ne de personel sayısı artan suçlara yetiştiriliyor”

<https://www.yeniduzen.com/ne-bina-ne-de-personel-sayisi-artan-suclara-yetisebiliyor-150637h.htm>

Öztürkler, “Mahkûmların Sorunlarını Dinledi”

<https://icisleri.gov.ct.tr/AR%C5%9E%C4%B0V/214zt220rkler-mahkumlarin-sorunlarini-d%C4%B0nled%C4%B0>

“Cezaevi (Değişiklik) Yasası” hakkında yazı, Aslı Murat

<https://www.yeniduzen.com/cezaevinde-biber-gazi-ve-atesli-silah-kullanimini-nasil-yasalastiriyoruz-19242yy.htm>

Mahkeme: “Polis suçlu” Yenidüzen Gazetesi

<https://www.yeniduzen.com/mahkemepolis-suclu-132671h.htm>,

PGM ve polis ‘darp’ tazminatı ödeyecek Kıbrıs Gazetesi

<https://www.kibrisgazetesi.com/kibris/pgm-ve-polis-darp-tazminati-odeyecek-h126093.html>

 Girne Caddesi 168, Lefkoşa

 insanhaklariplatformu@gmail.com

 ihp.hrp **ihp.hrp** **ihp_hrp**

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçerik tamamıyla İnsan Hakları Platformu sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

**İnsan
Hakları
Platformu**
Human Rights Platform